

ԱՏՈՐ ԵԱՐՔԱՆԵԱՆ՝

ՀԱՅՈՐԴԻՆԵՐԸ

Դեռ նոր, 1906-ին էր որ, ժենձվ երեցաւ « Հայորդիներ »-ու երկրորդ շարքը. և անցեալ տարի, Փարիզ, « Հնգուարքի և Յոյսի Զահեր »-ը : Այսօր սակայն ատոնք ամէն հայու սրտի ու մաքի մէջ փոխադրուած են, լափուած, սպառած են : — Սիամանթոն՝ մեր օրերուն ակնցիներու նը և ամենունն է :

Հայ Յ. Դաշնակցութիւնը ձեռք գարկաւ անոնց կրկին տպագրութեան ի կ. Պոլիս. գեղեցիկ մտածութիւնն ալ ունենալով՝ Հայրենիքին մէջ հրատարակելու պէտքը անհաւանք թուող գրութիւնները՝ որոնք « Հայրենիքի լեռներէն, դաշտներէն, այգիներէն և հովիտներէն անդին » լոյս տեսած էին : Հիմայ հրապարակ ելած է « Հայ — որդիներ »-ու առաջին և երկրորդ շարքին Ռ տպագրութիւնը, միահատոր, 67 էջով, ընտիր թուղթի վրայ՝ :

Հեղինակին իւրաքանչիւր հատորիկը որ մամուլի տակէն կը հանուէր՝ մրրիկի աւրագութեամբ կը սուրբար ամբողջ հայորդիները փոթորկելու համար : Այդ առիթներով՝ պ. Ատոմ շատ մտածել՝ և աւելի՝ շատ խօսել տուաւ իր վրայ : Դրուատիքներու, հիացումներու զանաւանդ պարպուեցաւ. և դժուար է, այս ժամուս, զայն ծափահարել՝ առանց փոշոտած cliché մը գործածելու :

Մեր օրերուն սիրուած բանաստեղծն է պ. Եարճանեան, ինչպէս սիրուած վիպասանն է պ. Ահարոնեան : Աւերակներ և արիւններ երգելով՝ ատոնք ամենասիրելի դէմքերը դարձան ժողովրդին՝ որ աւերակներու և արիւններու մէջ կ'ապրէր : Ամենամօտէն նայեցան, շոշափեցին ու բալասան կապեցին անոր վէրքերուն՝ և ըսին արցունքոտ աչքերուն. « Արցունքներ-

նիդ չորցուցէք. ահաւասիկ առաւօտնէրը կը հեղդուին » : Մարտիկները ինկան զաշտերու վրայ, ձորերու մէջ. անոնք հետեցան, և

« Նախանձութեամբ ու տարփանքով հողին վրայ ծնրադիր՝

Իրենց հերոսի քայլերուն հետքը երկրագծօրէն համրութեցին »...

Ձանոնք երգեցին ու հուպակեցին. անոնց յիշատակովը գինովցան :

Պ. Սիամանթոյի տողերը մարմար են, շղթայուած. 'կարդայ միայն կարելի չէ. ընթերցողը, բնադաբար, բռնեց կը վերցընէ օդոյ մէջ, բանաստեղծի հոգին իրեն փոխանցած է. ինքզինքը ռազմական հոգի մը վրայ կը զգայ, պոլապի մը քով՝ որ աչքերուն առջեւ աւերակի կը փոխուի. հայրենի աղբիւրի մը մօտիկ՝ որ յանկարծ արիւնոտած կը հոսի :

Ականատիս սարսափելի օրերուն՝ Արշալոյսին մօտ երկրին այդ գաւաղը՝ առաւօտեան ցօղբով և արիւնի կաթիլներով թրջած է իր ոտանաւորները, որոնք դիցազնեղութիւններ են, տրամներ են՝ արեւելեան երեւակայութեամբ դիտուած ու ահեղօրէն խռոցած : Իր իւրաքանչիւր բառը՝ պատկեր մ'ունի իր մէջ : Իր գաղափարները՝ քիչ մը միակերպ, թերեւ, բայց միշտ մարտագող են, կրակոտ, ապրատմանցնող : Սիամանթոյի բոլոր գրութեանց կնիքն է աս : Հայրենիքի մոխիրները տեսնող, անոնց վրայ նոյն իսկ լացող՝ բայց դարձեալ աննկուն. իր Յոյսին ջահը բնաւ չի մարիր. ան միշտ իր զբոսուն վերեւ կը պլպլայ :

Հայորդիները կարդալով՝ մերթ կը կարծէք թէ մշուշի գաւիկն՝ Փինգալին խօսքերը կը լսէք. Ոսիանն է. ու մերթ՝ արեւակին սիրելի երկիրներուն մէջ էք, պայծառ, արևոտ մաքի մը հետ, բայց ըմբոստ, չաղօթող :

Այդ կոտ տողերը՝ ծրարուած են սակայն անշուքօրէն : Մէքփէրսոնի քերթուածներու նման՝ պ. Ատոմիներն ալ անտաշ են, բնութեան մէջ զանուած : Արուեստ՝ բնաւ Պիտի հատապիք թէ ա-

տոնը առանձնական յուշատետրեր են՝ որոնց մէջ բանաստեղծին մէկը դեռ նախագիծերը դրած է՝ երբ, որուման սոսկումն երէն վիրաւոր, արիւն տեսնող աչքերով՝ իր մենաւոր յիշատակներուն հետ՝ առանձնացած է իր սենեակը, ուրկէ անոնք գողցուած և հրատարակուած են:

Այի մը մոխիր, ապի մը մոխիր կ'ուզէր գոնէ տեսնել պ. Երանանեան իր հայրենիքէն, զոր օտարութեան մէջ կ'եւրագէր միշտ: Ու հիմայ կը կոխէ իրմէ այնքան ուժգնորէն ու սիրապատար երգուած հողին վրայ. կը քալէ վերջապէս աւերակներու քովերէն, որոնք ծերպերուն մէջէն աճող կանաչ իրեն կը ժպտի՝ Բանաստեղծին անմահութիւն խոստանալով, իր աւերակ Հայրենիքին՝ կանանչ օրեր...

Հ. Ղ. ԲԻԿԵԱՆ

Ա. ԶԱՆԵԱՆ

Բացող Նրադիկներ. — Կետմերի Գարունքիմ

Բանաստեղծութիւնը, որու հայերու քով, ծաղիկ մըն է զոր մէկը կը հոտուրտայ՝ պարզապէս . . . պարապ չկենալու համար: Շատերը ոտանաւոր կը գրեն՝ վասն զի արձակէն յոգնած են ալ: «Ոտանաւոր գրելը, կ'ըսէ տեղ մը թուրքոյ, կը նմանի այն մշակին՝ որ պարելով կը հերկէ»: Ռուսահայերու մեծամասնութիւնը այդ իմաստասէրին կարծիքէն են: Կը վախեն որ իրենք ալ... պարելով չըսէին: Ոմանք ալ բանաստեղծութիւնը հառաչներ, վախեր յայտնելու միջոց մը նկատած են. վասն զի, կ'ըսեն, ամօթ է որ մարդ իր սրտին կսկիծը արձակօրէն յայտնէ ուրիշներուն:

Ա. Ջանեանի Բացող ծաղիկները և Կետմերի Գարունքին՝ ոտանաւորներու հաւաքածոն՝ վերջին ըսածն ալ պնդէ, բայց առաջին ըսածն ալ չի հերքեր՝ Հեղինակը իր տողերուն աշույկական գոյն մը տուած

է: Ճարտարապետական նորելուկ style մըն է որ նոր շէնք մը հին կ'երեցնէ: Կը կարծեն թէ՛ զինիին պէս՝ ամէն բանի հինը լաւ է: Եւ յետոյ՝ արհամարհանքի ժըպիտը շրթունքին՝ հրապարակին վրայ քանի՜ անգամ լսած եմ. «Քեզի հետ աւելորդ է խօսիլը, հին գաղափարներով ես»: (Ռուխէն ասդին՝ «Հին ոգի մէն ես»):

Բացող ծաղիկներուն բանաստեղծը, ամենէն առաջ, ոտանաւոր գրելու մղուած է լուս կենալու ամօթէն՝ քան ընդ մ'ըսելու տենչէն:

«Ռիշ Կատմիմ, և ոչ իմ» — քայք Լուիմ իմն կ'աւսնի:

Պիտի ըսելին թէ շատ լաւ կ'ընէ: Ամէն մարդ, իր շուքին հետ, իր վիշտերն ալ ունի. բայց ոմանք, կ'երեւի, կարծիքն է թէ ով որ զայն գրով ալ առար անոր չյայտնէ՝ աղուոր ապացոյց մը տուած կ'ըլլայ թէ բնաւ վիշտ չունի, կամ՝ աւելի աղուորը՝ անզգայ է: Իսկ ինչ են անոնք որ, միայն նոր վերնագրիներ դնելով, հին, հազար անգամ ծամծրմուած բաները կը կրկնեն:

C'est de rococo!

Ջանեանի ոտանաւորներուն մէջ այնպիսիներ ալ կան՝ որոնք տ. Շ. Կուրդինեանի ոտանաւորը կը յիշեցնեն... միայն ձեռք: Արշալոյսի Ղօղանքները Ջանեան կը կարծէ թէ իր կեանքի Գարունքիէն՝ միայն ժամանակով առաջ է: Արժանիքով ալ առաջ է, կ'աւելցնեմ:

Տ. Կուրդինեան Պաշտօն մը ունի, անով ներշնչուած է: Աշխատանքներու կսկիծը և Առաջնորդի թափը՝ իր մուսային թեքերը եղան: Տեսէք.

Բարձր ուսերիս քո բոլոր — կսկիծ,
Ողբերկ ու փշիւր ամնում տանջանքիդ,
Վրաս կասկածդ և սրտիդ ամբիծ
Բոլոր ցաւերը և խաչը կսմբիդ:
Խոյ կաթիլներով՝ ճնշման կապակներ,
Վաթիկ սրտիս մէջ տնկերդ մարած,
Տղտա խաւարում, գլխիդ ամծկալից
Ճնրոտ խլրտման ծիկերը խամբած:

Ա. Ջանեանի թախիծը իրեն անձնաւոր